

GULYÁS LÁSZLÓ*

BENEŠ 1931. ÉVI TERVE ÉS A MAGYAR KÜLPOLITIKA VÁLASZA

BENEŠ' PLAN AT 1931 AND THE REACTION OF HUNGARIAN FOREIGN POLICY

ABSTRACT

Between the two world wars Hungarian-Czechoslovak relations were as cool as possible. It was Czechoslovakia among our neighbours whom we were in the worst terms with, having an atmosphere of mutual coldness and mistrustfulness. From signing the peace treaty of Trianon (1920) to the collapse of Czechoslovakia (1939) the two states were permanently fighting fierce diplomatic struggles. This permanent strife was only interrupted by few attempts to settle the affairs.

We examine one of these attempts. In 1930 the Czechoslovak minister of foreign affairs, Edvard Benes elaborated an economic plan that included Hungary with a significant role. In our study we present this plan and the Hungarian response.

A Beneš-terv születésének körülményei

A két világháború közötti időszakban a magyar–csehszlovák viszony egyértelműen a leghidegebb jelzővel írható le.¹ Magyarország ezekben az években szomszédai közül Csehszlovákiával volt a legrosszabb viszonyban, a két ország között folyamatosan hűvös távolságtartó, bizalmatlan légkör uralkodott.² A trianoni békediktátum aláírásától³ a csehszlovák állam bukásáig terjedő időszakban a két állam folyamatos és heves diplomáciai küzdelmet folytatott egymással. Ezt az ellenséges viszonyt csak néha törte meg egy-egy rövid ideig tartó megegyezési kísérlet.⁴ A csehszlovák állam és különösen annak „örökös külügyminisztere” Edvard Beneš kimondottan Magyarország-ellenes külpolitikát folytatott ezekben az években.⁵

Beneš külpolitikai aktivitása a nagy világgazdasági válság idején még inkább fokozódott. Ennek magyarázata abban rejlik, hogy a Beneš által az 1920-as években nagy gonddal kiépített biztonsági és szövetségi rendszer, azaz a kisantant a gazdasági válság következtében erősen megingott.⁶ 1930–31-ben Csehszlovákiának mind Ausztriával, mind a kisantantbeli szövetségeseivel, Romániával és Jugoszláviával kapcsolatban komoly problémái merültek fel. Bécs egyre inkább arra az álláspontra helyezkedett, hogy „Ausztriának nincs Németországon kívüli megoldása”. Ez gyakorlatilag az Anschluss megvalósítására való törekvést jelentette. Ez vezetett el – osztrák részről – a német–osztrák vámunió tervének elfogadásához. Ezzel párhuzamosan Románia és Jugoszlávia – annak ellenére, hogy a kisantant tagjai voltak – Németországgal folytatott kereskedelmi tárgyalásokat. A német–román és a német–jugoszláv tárgyalások erősen veszélyeztették a kisantant létét, hiszen Csehszlovákia joggal félt attól, hogy Jugoszlávia és Románia a németek által nyújtott gazdasági előnyöket – főképpen Románia és Jugoszlávia gabonafeleslegének felszívása a német piac által – többre fogják becsülni, mint a kisantant létét, azaz megnyerhetőek lesznek a német tervek számára. Magyarul a Beneš által létrehozott kisantant felbomlása realitás-

* Dr. Gulyás László címzetes egyetemi tanár, KE; habilitált egyetemi docens, SZTE.

ként merült fel ebben az időszakban. Ráadásul a magyar külügyi diplomáciának volt egy olyan vonulata, mely kifejezetten a kisantant felbontására törekedett.⁷

Beneš korábbi szövetségesei közül egyedül csak Franciaországra számíthatott továbbra is, gyakorlatilag 1931-ben francia–kisantant vonal helyett csak francia–csehszlovák vonalról beszélhetünk.⁸ Így nem meglepő, hogy amikor nyilvánosságra került a német–osztrák vámunió terve, Csehszlovákia Franciaországgal együtt tiltakozott a terv ellen Bécsben, már az első napon. A francia–csehszlovák vonal nehéz helyzetét jól mutatja, hogy a németekkel folytatott kereskedelmi tárgyalások megszakítása érdekében Jugoszlávia 8, Románia 10 millió font francia kölcsönt kapott. Benešnek még így is minden diplomáciai ügyességét alkalmaznia kellett annak érdekében, hogy Románia és Jugoszlávia a francia–csehszlovák irányvonal mellett kötelezzé el magát az 1931 májusi bukaresti kisantant konferencián. A francia–csehszlovák irányvonal végül elhárította a veszélyt, a konferencia után Románia és Jugoszlávia felfüggesztette a németekkel folyó gazdasági tárgyalásokat. Így a német kormány 1931-ben vereséget szenvedett a francia–csehszlovák irányvonalától, le kellett mondania a Németország által vezetett közép- és délkelet-európai gazdasági blokk kialakításáról. Ez a német vereség azonban csak átmeneti volt, a következő években Németország immár sikerrel elevenítette fel ilyen irányú törekvéseit.

Az osztrák–német vámuniós terv franciák által történt megtorpedózása kiváló lehetőséget teremtett Benešnek arra, hogy védekezésből támadást kezdeményezzen, és egy olyan tervet vessen fel, amely kizárja a Duna-medencéből Németországot, sőt biztosítja Csehszlovákia térségbeli vezető szerepét. Ráadásul Beneš tervével a gazdasági válság kellős közepén állt elő, akkor amikor mind Ausztria, mind Magyarország súlyos értékesítési gondokkal küzdött.⁹ Egy alkalommal Beneš a prágai francia követnek ki is fejtette, hogy mind Ausztria, mind Magyarország pénzügyi helyzetét rendkívül súlyosnak tartja, míg ezzel szemben Csehszlovákia gazdasági és pénzügyi helyzete stabil.¹⁰

A terv tartalma

Beneš Közép-Európa újjászervezésével kapcsolatos gondolatát először 1931 júliusában vetette fel.¹¹ Majd a Nemzetek Szövetségének szeptemberi közgyűlése alkalmával Grandi olasz külügyminiszternek kifejtette a Duna-medence átalakításával kapcsolatos tervét, „és pedig annak az elvnek a leszögezésével, hogy Közép-Európában semmi sem történhet Olaszország nélkül, sem ellene.”¹²

Francia diplomácia források¹³ szerint Genfben Beneš Grandinak egy dunai konföderáció létrehozásáról beszélt. Ezt a konföderációt az alábbi 5 ország alkotta volna: Ausztria, Csehszlovákia, Magyarország, Románia és Jugoszlávia. Ezen konföderációt Beneš egy kicsinyített Nemzetek Szövetségéként képzelte el, „amelynek – a nagyhoz hasonlóan – van egyezségokmány, tanácsa és közgyűlése.”¹⁴ Beneš szerint ez a dunai konföderáció mindhárom a térségben érdekelt nagyhatalom (Németország, Olaszország és Franciaország) számára elfogadható lenne. Hiszen Németország Ausztria révén, Olaszország Magyarország által, míg Franciaország a kisantanton keresztül tudja érdekeit érvényesíteni.¹⁵

Beneš a szeptemberi közgyűlést arra is felhasználta, hogy Apponyi felé is kezdeményező lépéseket tegyen.¹⁶ Közölte vele, hogy Csehszlovákia a politikai kérdések teljes kikapcsolásával minden politikai ellenszolgáltatás nélkül hajlandó lenne a Magyarországgal történő gazdasági együttműködésre. Ez a gazdasági közeledés megismerésre, megértésre és talán később szimpátiára vezethetne a két ország között. A többi problémát pedig a jövőre kell bízni.

Itt egy pillanatra meg kell állnunk, és fel kell hívnunk a figyelmet Beneš egy szokásos eljárására, nevezetesen rövid időn belül homlokegyenest eltérő információkat mond partne-

reinek. Miközben Grandival a konföderációról tárgyalt (ami kifejezetten egy politikai szintű dolog), addig Apponyinak a gazdasági mezőben való együttműködésről beszélt.

Visszatérve az események menetére: 1931 októberében Beneš Ausztria felé tett tapogatózó lépéseket, Marek – prágai osztrák követ – előtt kijelentette, hogy a gazdasági káoszról nincs más kiút, mint a három ország gazdasági közeledése. Ennek megtárgyalására hajlandó lenne azonnal Budapestre utazni. Azt szeretné – mondta Beneš –, hogy ha a kezdeményező lépést Ausztria tenné meg, s előállna valamilyen konkrét javaslattal. Ezen a ponton Beneš tervének megváltozását kell rögzítenünk: Szeptemberben Grandinak még az öt állomot tömörítő dunai konföderációról beszélt, ezzel szemben októberben Mareknek már csak három állam együttműködését vázolta. A prágai francia követ jelentése szerint október végére Beneš már „elvetette a konföderáció gondolatát.”¹⁷

A terv nyilvánosságra hozása

Beneš 1931 októberében a nyilvánosság előtt ismertette a csehszlovák–magyar–osztrák gazdasági együttműködésre vonatkozó elképzeléseit. 1931. október 20-án a csehszlovák parlamentben tartott külpolitikai expozéjában kijelentette, hogy a közép-európai gazdasági válságot Magyarország nélkül nem lehet megoldani, Magyarország virágzásában Csehszlovákia is érdekelt. Ezért a csehszlovák kormány kész segédkezet nyújtani ahhoz, hogy a válságból kilábaljon. Hasonló nyilatkozatokat tett Beneš néhány nap múlva tartott nemzetközi sajtókonferenciáján is.¹⁸

A fenti bekezdésben a „gazdasági együttműködésre” fogalmát használtuk. Ugyanis nem teljesen rekonstruálható, hogy Beneš vámunióra gondolt, vagy csak preferenciális rendszerre. Októberben Marek – a prágai osztrák követ – előtt még azt fejtegette, hogy a gazdasági válságból nincs más kiút, mint a három ország vámuniója.¹⁹ Ezzel szemben 1931 decemberében, amikor Marek kérésére pontosította az osztrák–magyar–csehszlovák gazdasági együttműködésre vonatkozó elképzeléseit kijelentette, hogy államjogi szerveződésről és kötelekről szó sem lehet, sőt a vámunió valamilyen formája jelenleg nem kívánatos, egyelőre elegendő egy preferenciális rendszer felállítása. Ennek pedig előfeltétele, hogy a csehszlovák ipar és mezőgazdaság ne kerüljön hátrányos helyzetbe.

Beneš terve maga mögött tudhatta Franciaország támogatását, hiszen megvalósulása a francia befolyás növekedést hozta volna magával Közép-Európában. De Párizs nem állt ki teljes mellszélességgel a terv mögött, ugyanis tartott attól, hogy az osztrák–magyar–csehszlovák együttműködésből esetleg kinőhet az egykori Monarchia valamiféle restaurációja.²⁰ Ilyen szempontból érdekes Charles-Roux a prágai francia követ, illetve De Vienne a budapesti francia követ helyzetértékelése.

Charles-Roux így ír: „*Lehet, hogy az én nemzedékemhez tartozó emberek – miután életük egy szakaszában erejüket a dunai monarchia tagjainak egymástól való elszakadására irányuló törekvéseknek szentelték – most e szétválasztott részek egyesítésén fognak munkálkodni.*”²¹

De Vienne pedig az alábbiakat írta: „*Miután annak idején mindenki másnál többet tett azért, hogy a Monarchia tagjait egymástól szétválassza, Beneš most egyesítésükön munkálkodik.*”²²

Mind láthattuk Beneš megpróbálta megnyerni a osztrák–magyar–csehszlovák gazdasági együttműködés tervének Olaszországot is. Grandival már 1931 szeptemberében ismertette elképzeléseit. Joggal merül fel a kérdés: Hogyan akarta Beneš egyszerre elnyerni Franciaország és Olaszország támogatását? Beneš úgy vélte, hogy tartós francia–olasz jó viszony fog kialakulni és erre ő ráépítheti Közép-Európa újjászervezésére vonatkozó terveit, ráadásul túlértékelte az olasz–német ellentéteket.

Visszatérve az események menetére: Beneš 1932 januárjában azt fejtegette Pedrazzinak – a prágai olasz követ –, hogy a dunai gazdasági összefogást ő eredetileg a nagyhatalmak kizárásával képzelte, de Olaszországgal hajlandó kivételt tenni. Ugyanis Közép-Európában jelentősen megnőtt a német veszély, így ha az által javasolt gazdasági összefogást nem sikerül tető alá hozni, mind Ausztria, mind Magyarország hamarosan német befolyás alá fog kerülni. Ennek megakadályozása pedig Olaszországnak is érdeke.

A magyar külpolitika reagálása

Nézzük meg, hogy hogyan reagált a Beneš-tervre a magyar külpolitika. Beneš számára megkönnyítette a Magyarország irányába tett nyitást Károlyi Gyula kormányra kerülése. Úgy vélte, hogy az új miniszterelnök nem követi mindenben Bethlen István irányvonalát.²³ Beneš ezen feltételezése részben bevált, Károlyi háttérbe szorította a magyar külpolitika korábbi csehszlovákellenes irányvonalát és hajlandónak mutatkozott a csehszlovák ajánlat megfontolására. A magyar külpolitika ilyen irányú változását jól mutatja Walko Lajos külügyminiszter 1932. február 9-i expozéja a külügyi bizottság előtt: *„Magyarországnak más államokkal való szorosabb kooperációja nekünk elsősorban gazdasági kérdés. Bármily részről jövő javaslat, mely gazdasági érdekeinket ésszerűen szolgálja, nálunk érdemes megvitatásra és jó fogadtatásra fog találni, mert meggyőződésünk, hogy a gazdasági izoláció elsovadást jelent, csak kölcsönös együttműködés, a kölcsönös érdekek respektálása képes, kölcsönös áldozatok árán, a gazdasági viszonyokba új életet önteni.”*²⁴

Mielőtt értékelnénk a fenti mondatokat, az is rögzítenünk kell, hogy Beneš annak érdekében, hogy felkeltse a magyar külpolitika irányítóinak érdeklődését a gazdasági együttműködésre vonatkozó terve iránt osztrák politikusok (először Seipel volt osztrák külügyminiszter, majd másodjára Schürff igazságügyi miniszter) előtt célzásokat tett arra vonatkozóan, hogy esetleg Kassát és környékét hajlandó lenne átengedni Magyarországnak.²⁵ Azaz a csehszlovák külügyminiszter ismét előhúzta a területi engedmény kártyát.²⁶ A bécsi magyar követ 1931. november 3-i jelentésében a Kassára vonatkozó információt eljutatta a magyar külügyminisztériumba. De a magyar külügy arra az álláspontra helyezkedett, *„hogy területiális kérdés felvetése időszerűtlen és a kormány nem kívánja.”*²⁷

A fenti két idézet alapján kijelenthetjük, hogy a Bethlen-kormány külpolitikája és a Károlyi-kormány külpolitikája között az alábbi fontos különbséget rögzíthetjük: a Károlyi-féle külpolitika nem zárkózott el a csehszlovák állammal történő gazdasági együttműködés elől, és ezen léséhez előzetes politikai feltételt (értsd területi revízió) nem fűzött. A magyar agrárfelesleg elhelyezésének égető problémája arra kényszerítette a Károlyi-kormányt, hogy másképpen gondolkodjon Csehszlovákiáról mind elődei. Bár Walko külügyminiszter a legjobb megoldásnak az osztrák–magyar–olasz gazdasági együttműködést tartotta, nem zárta ki az osztrák–magyar–csehszlovák együttműködés lehetőségét sem. Ennek jegyében a magyar külpolitika az óvatos kivárás álláspontjára helyezkedett a Beneš-tervvel kapcsolatban, illetve kitért a területi kérdések megtárgyalása elől.

Arról, hogy csehszlovák–magyar határról Prága valójában hogyan gondolkodott sok minden elárul a prágai francia követ 1932. február 22-i jelentése.²⁸ A francia diplomata felkereste Masaryk elnököt, találkozzuk során felmerült a Beneš terve és annak fogadtatása. Masaryk határozottan leszögezte, hogy Magyarország felé teendő területi engedményről jelenleg szó sem lehet, majd így folytatta gondolatmenetét: *„Persze egy bizonyos – meghatározatlan – számú évig tartó politikai enyhülés és együttműködés elteltével az majdan megváltozhat”*. De folytatta Masaryk: *„Am a határkiigazítás még ebben az esetben sem lehetne egyoldalú. Csehszlovákia javára is végre kellene hajtani egy módosítást, még-*

pedig Pozsonnyal szemben a Duna jobb oldalán, ahol a csehszlovák terület egy túlságosan szűk hídfőre korlátozó, és körülötte fekvő magyar területen nem magyar, hanem horvát és német lakosságú falvak találhatók.²⁹

Itt kell arra felhívni a figyelmet, hogy a hivatalos magyar külpolitika mellett az azon kívül álló politikusok és szakértők is megpróbálták bekapcsolódni a folyamatba. Hantos Elemér (ekkor éppen a Nemzetek Szövetségének szakértője) és Gratz Gusztáv (a korábbi külügyminiszter) megjelentek Prágában, tárgyaltak Beneš-sel és a csehszlovák–magyar gazdasági együttműködést mellett foglaltak állást. Erről a prágai francia követ az alábbi módon vélekedett: „Beneš elgondolásai olyan magyarok körében találtak visszhangra, mint Hantos és Gratz, akik jelenleg nincsenek hatalmon, és hamarjában nem is igen fognak oda visszakérülni.”³⁰

Véleményünk szerint a hivatalos magyar külpolitika kiváráó álláspontja teljesen indokolt volt, hiszen a Beneš-terv gyakorlatilag állandó változásban volt, a csehszlovák politikus hónapról hónapra módosította annak tartalmát. Szeptember konföderációról, októberben vámunióról, míg decemberben már csak preferenciális rendszerről volt szó.

A tervek nemzetközi fogadtatása

Egyetértünk Vizi László Tamással, aki szerint a Beneš-terv folyamatos változtatása, módosítása komolytalanná, mondhatni taktikai manőverre degradálta a tervet, amely így viszonylag rövid idő alatt megbukott.³¹ Véleményünk szerint a Beneš-terv süllyesztőbe kerüléséhez még az alábbi három tényező járult hozzá komoly súllyal:

1. Ausztria elutasító álláspontja.
2. Olaszország ellenző magtartása.
3. Németország tiltakozó fellépései.

Ausztria hozzáállását a Közép-Európát átszervezni akaró tervekhez alapvetően dr. Karl Kugelmann – az osztrák parlament külpolitikai bizottságának elnöke, az egyik vezető pángermán politikus – 1931 decemberében tartott előadásában elhangzott alábbi idézettel tudjuk érzékeltetni: „Tökéletesen tisztában vagyunk avval, hogy jelenleg nincs az az osztrák kormány, amely fölvehetné programjába az Anschluss azonnali megteremtését. Ugyanakkor semmi olyat nem szabad elkövetnünk, ami egy napon majd meggátolhatja.”³²

Ennek jegyében Ausztria elzárkózott a osztrák-magyar-csehszlovák gazdasági együttműködés/vámunió terve elől. Az osztrák politikusok úgy vélték, hogy Ausztria számára kifejezetten káros egy olyan együttműködés, amelyben Csehszlovákiáé a vezető szerep. Az osztrák külügyérek a csehszlovák diplomaták előtt a magyar mezőgazdaság konkurenciájának veszélyére figyelmeztettek, míg a magyar diplomaták előtt a csehszlovák ipar nem kívánatos versenyére hivatkoztak.³³ Miközben a fenti érveket hangoztatták az osztrák külügyi vezetők valójában úgy vélték, hogy Ausztriának egy agrárszaggal való összefogásra van szüksége, ahol az osztrák ipar termékei piacra találhatnak. Ilyen országként elsősorban Magyarország jöhet szóba. Ennek jegyében osztrák-magyar tárgyalások kezdődtek, ezek két oldalú tárgyalások voltak és kifejezetten a Beneš-terv alternatívájaként szolgáltak.

Bár Prága Olaszországot be akarta vonni a gazdasági együttműködésbe, az olasz külpolitika irányítói arra törekedtek, hogy megghiúsítsák Beneš tervét. Grandi – olasz külügyminiszter – Bécs–Budapest–Prága körútra küldte bizalmi emberét Ugo Solát, a külügyminisztérium osztályfőnökét. Sola prágai benyomásait az alábbi idézettel érzékeltethetjük: „A legjobban azon lepődött meg, mennyire homályosak, megfoghatatlanok és bizonytalanok az e témával kapcsolatban a csehszlovák politika irányítói szájából elhangzó elképzelések,

*és hogy milyen jelentős eltérések mutatkoznak az e politika hol egyik, hol másik szószólója által fölvezetett különböző tervezetek között.*³⁴

Ezek után nem meglepő, hogy Sola körútja után azt javasolta Grandinak, a Beneš-tervet nem szabad támogatni, és helyette Rómának fel kell újítania a korábban megrekedt olasz–magyar és olasz–osztrák gazdasági tárgyalásokat, továbbá támogatni kell az osztrák–magyar tárgyalásokat is.

A Sola javaslatának megvalósítását jelentősen elősegítette, hogy 1932 januárjában a magyar kormány és Horthy kormányzó megbízásából Bethlen István nem hivatalos minőségben Rómába utazott. Tárgyalásai során kifejtette Mussolininek, hogy az export kényszer alatt álló magyar gazdaság képtelen elhelyezni terményeit, ezért katasztrofális helyzetben került. Az egyedüli megoldás, ha Magyarország egy vagy több ipari állammal vámunióra lép, és az így megszerzett piacokon helyezi el termékeit. A Beneš-terv erre kiváló lehetőséget kínál. Ha Olaszország el akarja kerülni ezt a forgatókönyvet, akkor meg kell valósítania az olasz–osztrák–magyar vámuniót. Ehhez az első lépés az 1931 áprilisában elfogadott, majd az íróasztalfiókba süllyesztett Brocchi-terv életbeléptetése szükséges.³⁵ Mussolini azt válaszolta, hogy teljesen egyetért Bethlen érvelésével, ezért Róma hajlandó a Brocchi-tervet, majd a következő lépésben a vámuniót megvalósítani.

De ezúttal az osztrák belpolitika közbeszólt, 1932. január 27.-én Ausztriában kormányválság tört ki, ennek következtében a kiváló német kapcsolatokkal rendelkező Schober alkancellárnak (aki egyben a külügyminiszteri poszt ott is betöltötte) francia nyomásra le kellett köszönnie. Az alkancellár bukása felálló új kormány – második Buresch-kormány – úgy nyilatkozott a bécsi magyar követnek, hogy hajlandó a Brocchi-terv végrehajtására, sőt némi bővítésére, de nem hajlandó vámuniót kötni. Azaz Bécs elállt az osztrák–magyar–olasz vámunió tervétől, így Bethlen vámuniós terve két hét alatt megbukott.

A német diplomácia mereven elutasította a Beneš-tervet. Rieth – Németország bécsi követe – kijelentette, hogy az osztrák–magyar–csehszlovák gazdasági együttműködés Ausztria és Magyarország számára nem jelentene hasznot. Ezzel összhangban a német kormány arra az álláspontra helyezkedett, hogy Közép-Európa gazdasági talpra állítsa Németország részvétele nélkül nem lehetséges. Ennek jegyében nem csupán az osztrák–magyar–csehszlovák, hanem az osztrák–magyar–olasz vámuniót is elleneztek.

Zárszó

Az óvatos magyar várakozó álláspont, az osztrák elutasítás, az olasz ellenzés és a német tiltakozás következtében a Beneš-terv meghiúsult. De a Duna-menti országok gazdasági összefogására épülő tervek sora ezzel nem zárult le, az 1932-es év során előbb az angolok, majd a franciák álltak elő hasonló javaslattal.³⁶

JEGYZETEK

1. Erről bővebben lásd Gulyás László (2012): A Horthy-korszak külpolitikája 1. Az első évek 1919–1924. Attraktor Kiadó. Máriabesnyő; Gulyás László (2013): A Horthy-korszak külpolitikája 2. A húszas évek második fele 1924–1931. Attraktor Kiadó. Máriabesnyő.
2. Fülöp Mihály–Sípos Péter: Magyarország külpolitikája a XX. században. Aula Kiadó. Budapest. 1990. 147. old.
3. Vizi László Tamás (2010/a): A trianoni diktátum aláírója: a politikus Benárd Ágoston. Közép-Európai Közlemények. III. évf. 3. szám. 2010/3. No. 10. 67–79. old.; Vizi László Tamás (2010/b) Ki legyen az aláíró? Vita a minisztertanácsban a trianoni békediktátum aláírójának a sze-

- mélyéről. Közép-Európai Közlemények. III. évf. 4. szám. 2010/4. No. 11. 109–132. old.; Vizi László Tamás (2013/a): Egy elfeledett magyar diplomata: Drasche-Lázár Alfréd http://kgk.sze.hu/images/dokumentumok/VEABtanulmányok/vizi_laszlo.pdf In: A felfedező tudomány. Elektronikus formában megjelent konferenciakötet. <http://kgk.sze.hu/a-felfedezo-tudomany-mta-veab>, Széchenyi István Egyetem, 2013. 1–9. old.; Vizi László Tamás (2014): Ki írja alá a trianoni békét? Rubicon Történelmi Magazin, XXIV. évf. 260. szám. 2014/6. 70–76. old.
4. Ezekről a megegyezési kísérletekről lásd: Tóth, Andrej (2002/a): Az első két oldalú tárgyalások Csehszlovákia és Magyarország között (1921) – Bruck an der Leitha (I. rész). Fórum Társadalomtudományi Szemle. IV. évfolyam, 2002/1. szám 3–39. old; Tóth, Andrej (2002/b): Az első két oldalú tárgyalások Csehszlovákia és Magyarország között (1921) – Bruck an der Leitha (II. rész). Fórum Társadalomtudományi Szemle. IV. évfolyam, 2002/2. szám. Továbbá: Tóth, Andrej (2002/c): Az első kétoldalú tárgyalások Csehszlovákia és Magyarország között (1921) – Mariánské Lázně (I. rész) I. évfolyam, 2002/3. szám. 20–32. old.; Tóth, Andrej (2003): Az első kétoldalú tárgyalások Csehszlovákia és Magyarország között (1921) – Mariánské Lázně (II. rész) V. évfolyam, 2003/1. szám 49–64. old.
 5. Erről bővebben lásd Gulyás László (2008): Gulyás László (2008/a): Edvard Beneš. Közép-Európa koncepciók és a valóság. Attraktor Kiadó. 180–249. old; Gulyás László (2008/b): Benes statesman or charlatan? The plans and the reality 1908–1948. Corvinus Publishing. Toronto–Buffalo. 188–265. old.
 6. Erről bővebben lásd Gulyás László (2010): A kisantant története. Rubicon 2011/2. szám 68–77. old. Továbbá: Ádám Magda (1981): A kisantant 1920–1938. Kossuth Könyvkiadó. Ádám Magda (1989): A kisantant és Európa 1920–1929. Akadémiai Kiadó. Budapest.
 7. Vizi László Tamás (2013/b): The Hungarian Effort to Dissolve the Unity of the Little Entente in 1926. Prague Papers on the History of International Relations, 2013/2. Prague (–Vienna), 147–150. old.
 8. A kérdéskörrel bővebben lásd Majoros István (2010): Párizs keleti partnereiről a két világháború között. In Háda Béla–Ligeti Dávid–Majoros István–Maruzsa Zoltán–Merényi Krisztina szerk. (2010): Nemzetek és birodalmak. Diószegi István 80 éves. ELTE Új és Jelenkori egyetemes Történelmi Tanszék. Bp. 2010. 271–285. old.
 9. A kérdéskörrel lásd Vizi László Tamás (2012): Duna-völgyi együttműködési kísérletek az 1930-as évek első felében – fejezetek a közép-európai integrációs törekvések történetéből. Simon János szerk. (2012): Civil társadalom és érdekképviselet Közép-Európában. L' Harmattan-CEPoliti Kiadó. Budapest. 17–33. old. Továbbá Vizi László Tamás (2009): Attempts at cooperation in the Danube-basin in the first half of the 1930s. In. Glavonics Andrea-Szele Bálint szerk. (2009): Közép-Európa: Transzfer és dialógus. Kodolányi János Főiskola. Székesfehérvár. 341–351. old.
 10. Ádám Magda szerk. (2013): Francia diplomáciai iratok a Kárpát-medence történetéről 1928–1932. MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet. Budapest. 273. old. (A továbbiakban „FDI V. kötet”-ként hivatkozunk ezen forrásközlésre.). A nagy gazdasági világválság Magyarországot érintő hatásairól lásd Szávai Ferenc (2009): A Horthy korszak gazdasági élete 1920–1945. In: Gulyás László szerk. (2009): A modern magyar gazdaság története. Széchenyitől a Széchenyi tervig. JATEPress. Szeged. 113–118. old.
 11. Ormos Mária (1969): Franciaország és a keleti biztonság 1931–1936. Akadémiai Kiadó. Budapest. 91. old.
 12. FDI V. kötet 264. old.
 13. Lásd az alábbi követi jelentéseket: 1. Charles-Roux prágai francia követ Briand francia külügyminiszternek. 1931. szeptember 21. Közli FDI V. kötet 174. dok. 264–266. old. 2. De Vienne francia követ Briand francia külügyminiszternek. 1931. szeptember 23. Közli FDI V. kötet 176. dok. 268–271. old. 3. Charles-Roux prágai francia követ Briand francia külügyminiszternek. 1931. október 17. Közli FDI V. kötet 178. dok. 274–277. old.
 14. FDI V. kötet 268. old.
 15. FDI V. kötet 270. old.
 16. Diószegi László (1997): Gazdasági egyesítési tervek a Duna-medencében az 1929–1933-as világgazdasági válság időszakában. In. Romsics Ignác szerk. (1997): Intergrációs törekvések Közé- és Kelet-Európában a 19. és 20. században. Teleki László Alapítvány. Budapest. 74. old.

17. FDI V. kötet 283. old.
18. Ormos (1969) 91. old.
19. Diószegi (1997) 74. old.
20. Vizi (2012) 24. old.
21. FDI V. kötet 274. old.
22. FDI V. kötet 269. old.
23. Diószegi (1997) 74. old.
24. Idézi Ormos (1969) 97. old.
25. Diószegi (1997) 76. old.
26. Erről a „kártyáról” bővebben lásd Gulyás László (2014): Csehszlovák–magyar kapcsolatok az 1922–1930. Különös tekintettel a Masaryk és Beneš határrevíziós javaslataira. In: Majoros István (főszerk.): Hindu istenek, szíami tigrisek. Balogh András 70 éves. ELTE Új- és Jelenkori Egyetemes Történeti Tanszék. Budapest. 195–200. old. A területi engedmény kérdéskörhöz további fontos adalékokat nyújt Pritz Pál (1995): Eudard Beneš és a magyar illúziók. In: Pritz Pál (szerk.): Magyar diplomácia a két háború között. Tanulmányok. Magyar Történelmi Társulat. Budapest. 2010–213. old.
27. Idézi Diószegi (1997) 77. old.
28. Charles-Roux prágai francia követ Briand francia külügyminiszternek. 1932. február 22. Közli FDI V. kötet 205. dok. 327–328. old.
29. FDI V. kötet 338. old.
30. FDI V. kötet 312. old.
31. Vizi (2012) 24. old.
32. FDI V. kötet 309. old.
33. Ormos (1969) 93. old.
34. Sola prágai útjáról lásd Charles-Roux prágai francia követ Briand francia külügyminiszternek. 1932. január 9. Közli FDI V. kötet 197. dok. 311–313. old.
35. A Brocchi-tervről lásd Gulyás (2013): Gulyás László (2013): A Horthy-korszak külpolitikája 2. A húszas évek második fele 1924–1931. Attraktor Kiadó. Máriabesnyő. 150–151. old.
36. A részleteket lásd Ormos Mária–Majoros István (1998): Európa a nemzetközi küzdőtéren. Osiris Kiadó. Budapest. 331–340. old.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Ádám Magda (1981): A kisantant 1920–1938. Kossuth Könyvkiadó.
- Ádám Magda (1989): A kisantant és Európa 1920–1929. Akadémiai Kiadó. Budapest.
- Ádám Magda szerk. (2013): Francia diplomáciai iratok a Kárpát-medence történetéről 1928–1932. MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet. Budapest.
- Diószegi László (1997): Gazdasági egyesítési tervek a Duna-medencében az 1929–1933-as világgazdasági válság időszakában. In: Romsics Ignác szerk. (1997) 63–114. old.
- Gulyás László (2008): Gulyás László (2008/a): Edvard Beneš. Közép-Európa koncepciók és a valóság. Attraktor Kiadó.
- Gulyás László (2008/b): Benes statesman or charlatan? The plans and the reality 1908–1948. Corvinus Publishing. Toronto-Buffalo.
- Gulyás László szerk. (2009): A modern magyar gazdaság története. Széchenyitől a Széchenyi tervig. JATEPress. Szeged.
- Gulyás László (2010): A kisantant története. Rubicon 2011/2. szám 68–77. old.
- Gulyás László (2012): A Horthy-korszak külpolitikája 1. Az első évek 1919–1924. Attraktor Kiadó. Máriabesnyő.
- Gulyás László (2013): A Horthy-korszak külpolitikája 2. A húszas évek második fele 1924–1931. Attraktor Kiadó. Máriabesnyő.
- Gulyás László (2014): Csehszlovák–magyar kapcsolatok az 1922–1930. Különös tekintettel a Masaryk és Beneš határrevíziós javaslataira. In: Majoros István (főszerk.): Hindu istenek, szíami tig-

- risek. Balogh András 70 éves. ELTE Új- és Jelenkori Egyetemes Történeti Tanszék. Budapest. 195–200. pp.
- Majoros István (2010): Párizs keleti partnereiről a két világháború között. In Háda Béla–Ligeti Dávid–Majoros István–Maruzsa Zoltán–Merényi Krisztina szerk. (2010): Nemzetek és birodalmak. Diószegi István 80 éves. ELTE Új és Jelenkori egyetemes Történeti Tanszék. Bp. 2010. 271–285. old.
- Ormos Mária (1969): Franciaország és a keleti biztonság 1931–1936. Akadémiai Kiadó. Budapest. 91. old.
- Ormos Mária–Majoros István (1998): Európa a nemzetközi küzdőtéren. Osiris Kiadó. Budapest.
- Pritz Pál (1995): Eudard Beneš és a magyar illúziók. In Pritz Pál (szerk.): Magyar diplomácia a két háború között. Tanulmányok. Magyar Történelmi Társulat. Budapest. 2010–213. old.
- Romsics Ignác szerk. (1997): Intergrációs törekvések Közép- és Kelet-Európában a 19. és 20. században. Teleki László Alapítvány. Budapest. 74. old.
- Szávai Ferenc (2009): A Horthy korszak gazdasági élete 1920–1945. In: Gulyás László szerk. (2009): A modern magyar gazdaság története. Széchenyitől a Széchenyi tervig. JATEPress. Szeged. 113–118. old.
- Tóth, Andrej (2002/a): Az első két oldalú tárgyalások Csehszlovákia és Magyarország között (1921) – Bruck an der Leitha (I. rész). Fórum Társadalomtudományi Szemle. IV. évfolyam, 2002/1. szám 3–39. old.
- Tóth, Andrej (2002/b): Az első két oldalú tárgyalások Csehszlovákia és Magyarország között (1921) – Bruck an der Leitha (II. rész). Fórum Társadalomtudományi Szemle. IV. évfolyam, 2002/2. szám.
- Tóth, Andrej (2002/c): Az első kétoldalú tárgyalások Csehszlovákia és Magyarország között (1921) – Mariánské Lázně (I. rész) I. évfolyam, 2002/3. szám. 20–32. old.
- Tóth, Andrej (2003): Az első kétoldalú tárgyalások Csehszlovákia és Magyarország között (1921) – Mariánské Lázně (II. rész) V. évfolyam, 2003/1. szám 49–64. old.
- Vizi László Tamás (2009): Attempts at cooperation in the Danube-basin in the first half of the 1930s. In Glavonics Andrea-Szele Bálint szerk. (2009): Közép-Európa: Transzfer és dialógus. Kodolányi János Főiskola. Székesfehérvár. 341–351. old.
- Vizi László Tamás (2010/a): A trianoni diktátum aláírója: a politikus Benárd Ágoston. Közép-Európai Közlemények. III. évf. 3. szám. 2010/3. No. 10. 67–79. old.
- Vizi László Tamás (2012): Duna-völgyi együttműködési kísérletek az 1930-as évek első felében – fejezetek a közép-európai integrációs törekvések történetéből. Simon János szerk. (2012): Civil társadalom és érdekképviselés Közép-Európában. L' Harmattan-CEPoliti Kiadó. Budapest. 17–33. old.
- Vizi László Tamás (2013/a): Egy elfeledett magyar diplomata: Drasche-Lázár Alfréd http://kgk.sze.hu/images/dokumentumok/VEABtanulmányok/vizi_laszlo.pdf In. A felfedező tudomány. Elektronikus formában megjelent konferenciakötet. <http://kgk.sze.hu/a-felfedezotudomany> MTA VEAB, Széchenyi István Egyetem, 2013. 1–9. old.
- Vizi László Tamás (2014): Ki írja alá a trianoni békét? Rubicon Történelmi Magazin, XXIV. évf. 260. szám. 2014/6. 70–76. old.
- Vizi László Tamás (2010/b): Ki legyen az aláíró? Vita a minisztertanácsban a trianoni békediktátum aláíróinak a személyéről. Közép-Európai Közlemények. III. évf. 4. szám. 2010/4. No. 11. 109–132. old.
- Vizi László Tamás (2013/b): The Hungarian Effort to Dissolve the Unity of the Little Entente in 1926. Prague Papers on the History of International Relations, 2013/2. Prague (–Vienna), 147–150. old.